

Devlet ve İnsan Hakları: Toplumsal Kontrol Aracı Olarak Baskılar

Gülderen Varlı

Ortadoğu'da
Kadınlar

Çiğdem Ertak

Çocukluk, Savaş
ve Sömürü

Eren Keskin

Cezaevinde Kadın
Olmak

Gülseren Yoleri

Küresel Sömürü ve Şiddet
Çarkında Mülteci Kadın Olmak

Marissa Kardon - Çeviri

İnsan Hakları
İnsan Haklarıdır

İÇİNDEKİLER

1

Ortadoğu'da Kadınlar

Gülderen Varlı

4

Çocukluk, Savaş ve Sömürü

Çiğdem Ertak

8

Cezaevinde Kadın Olmak

Eren Keskin

11

Küresel Sömürü ve Şiddet Çarkında Mülteci Kadın Olmak

Gülseren Yoleri

17

İnsan Hakları İnsan Haklarıdır

Marissa Kardon

Ortadoğu'da Kadınlar

Gülderen Varlı-8 Aralık 2024

Erkek egemen, militarist ve sömürgeci rejimler, kadınların güçlü duruşu ve mücadelesinden rahatsızlık duymakta, yaşamın her alanında kadınların hayatını din üzerinden şekillendirmeye çalışmaktadır

Sömürgeci ve kapitalist anlayışın yıllardır Ortadoğu üzerinde uyguladığı emperyalist politikalar, savaş ve çatışma halinin kronikleşmesine neden olmaktadır. Devletlerin işgal ettiği topraklardan çıkarı bittiğinde çekilmesi ve bu süreçte oluşan çete yapıları, toplumsal yaşamda farklı sorunları doğurmuştur. 2010 yılında Tunus'ta başlayan ve domino etkisiyle Ortadoğu'yu etkisi altına alan halk ayaklanmaları, yıllardır Suriye'de süregelen iç savaş, IŞİD'in Kürtlere yönelik saldırıları ve dini sömürerek türeyen çete yapılanmalarının artışı, bölgenin çalkantılı yapısını gözler önüne sermektedir.

Kadınlar ve Savaş Politikaları

Bu süreçte, kadın bedeni üzerindeki saldırı politikaları ile kendini var etmeye çalışan yapılar; savaşın yıkıcılığını, göçü, sürgünü, yoksulluğu en derinden yaşayan kadınları mağdur etmiştir. Ortadoğu'da savaş politikalarının giderek derinleştirildiği bu dönemde kadınlar, yaşamın her alanında baskılara maruz kalmaktadır. Ancak kadınlar, maruz kaldıkları zorluklara rağmen göç ve savaşın yarattığı sorunlardan, siyaset sahnesindeki yok sayılmalarına kadar pek çok alanda seslerini yükseltmekte ve yaşam mücadelesi vermektedir.

Ortadoğu, dinin toplumsal, siyasal ve kültürel hayatın merkezinde yer aldığı bir bölge olarak, kadınların haklarından mahrum bırakılması ve kamusal alandan dışlanması konusundaki tartışmaların en yoğun yaşandığı coğrafyalardan biridir. Bu durum, bölgenin

tarihsel, sosyokültürel ve politik bağlamından bağımsız düşünülemez. Ancak sorunun merkezinde, dinin kendisinden ziyade, dinin eril yorumları ve bu yorumların siyasal araçlara dönüştürülmesi yatmaktadır. Erkek egemen, militarist ve sömürgeci rejimler, kadınların güçlü duruşu ve mücadelesinden rahatsızlık duymakta, yaşamın her alanında kadınların hayatını din üzerinden şekillendirmeye çalışmaktadır.

Din ve Kadın Haklarının Engellenmesi

Ortadoğu'da ideolojik bir araç olarak kullanılan din ile; kadınların eğitim, çalışma, siyasi ve sosyal hayata katılım gibi temel hakları engellenmekte ve çoğu zaman bu durum dini gerekçelerle meşrulaştırılmaktadır. "Allah da, kitap da, fetva da, yönetim de bizden sorulur" anlayışıyla eril zihniyetin hüküm sürdüğü bu gerçeklikte, kadınlar cinsel obje olarak görülmekte ve ev içinde kalmaya zorlanmaktadır. Bazı ülkelerde kadınların erkek olmadan dışarı çıkması dahi yasaklanmış durumdadır.

Ancak İslam dini dahil olmak üzere, Ortadoğu'da egemen olan dinlerin metinleri incelendiğinde, bu durumun doğrudan dinin özünden kaynaklanmadığı, aksine dini yorumların tarihsel olarak erkek egemen yapılar tarafından şekillendirildiği görülmektedir. İslam'ın erken döneminde kadınların ticaretle uğraşması (Hz. Hatice), savaflara katılması (Hz. Aişe) ve toplumsal hayatta aktif roller üstlenmesi gibi örnekler, dinin patriyarkal bir düzeni zorunlu kılmadığını göstermektedir. Ancak zamanla eril, karanlık ve bağınaz yapılar, dini metinleri kendi çıkarları doğrultusunda yorumlayarak kadını sosyal hayatın dışına itmek istemiştir.

Kadınların Mücadelesi

Kadınların ataerkil zihniyete karşı mücadelesi yıllardır sürerken, IŞİD'e karşı Kürt kadınlarının verdiği özgürlük mücadelesi eril zihniyetin en büyük korkusu olmuştur. Rojava Devrimi ile kadınlar, yeni bir yaşamın inşası için devrim içinde bir devrim yaratmıştır. "Kadın Devrimi" ile taçlanan bu mücadele, eşi benzeri olmayan bir direnişe sahne olurken kadınlar, askeri, diplomasi, siyaset, kültür-sanat ve ekonomi gibi hayatın tüm alanlarında örgütlenerek kendi bağımsız sistemlerini inşa etmektedir. Kadınlar, ahlaki ve politik bir toplumu inşa etme yolunda önemli adımlar atarken, aynı zamanda yapılan saldırılara karşı direnmektedir. Bu mücadele, tüm dünyada yankı uyandırmıştır.

Ezidî kadınların IŞİD çetelerince katledilmeleri, cinsel saldırıya maruz kalmaları, köle pazarlarında satılmaları; Afrin'in işgali sırasında kadınlara yönelik cinsel tacizler ve hayattan koparılmaları, bu karanlık zihniyetin kadınlara karşı yürüttüğü sistematik şiddetin örnekleridir.

İran'da Kadın Hareketi ve Baskılar

İran'da ise kadınlar, rejimin baskıcı politikalarına karşı direnişlerini sürdürmektedir. 13 Eylül 2022'de Jina Mahsa Amini'nin, zorunlu başörtüsü kurallarına uymadığı gerekçesiyle gözaltına alınıp işkenceyle öldürülmesi üzerine başlayan "Jin, Jiyan, Azadî" (Kadın, Yaşam,

Özgürlük) hareketi, tüm dünyada yankı uyandırmıştır. Bu hareket, İran rejiminin kadınları baskı altına almak için uyguladığı şiddet ve sansür politikalarına rağmen büyümeye devam etmektedir. Kadınlar hapishanelerde dahi taleplerini yüksek sesle dile getirmektedir.

2023 yılında İran'da 834 kişi idam edilmiştir. Bu sayı, son 10 yılın en yüksek idam oranını ifade etmekte ve kadınlara yönelik idamların da bu dönemde artış gösterdiği dikkat çekmektedir. Rojhilat Kürdistan Özgür Kadın Topluluğu (KJAR) üyesi Werîşe Muradî ve gazeteci Pexşan Ezîzî gibi kadın aktivistlere verilen idam cezaları, İran rejiminin özellikle özgürlük mücadelesi yürüten kadınları hedef aldığını göstermektedir.

Sonuç

Ortadoğu'da kadınların din üzerinden haklarından mahrum bırakılması ve siyasi alan dışına itilmeleri, yalnızca dini bir sorun değil, aynı zamanda tarihsel, kültürel, siyasal ve ekonomik boyutları olan çok yönlü bir sorundur. Kadınlar üzerindeki bu baskılara rağmen, Ortadoğu'daki kadınlar hakları için mücadele etmeye ve eril zihniyete karşı direnişlerini büyütmeye devam etmektedir. Kadınların mücadelesi, yalnızca Ortadoğu'da değil, tüm dünyada ilham kaynağı olmaya devam etmektedir.

Çocukluk, Savaş ve Sömürü

Çiğdem Ertak-8 Aralık 2024

Siyasal egemenliğin kırdan kente geçmesi ve emek göçü, Reform ve Rönesans hareketleri, aydınlanma felsefesinin ortaya çıkışı gibi tarihe yön veren gelişmeler ve Amsterdam-Londra hattında özellikle yaşam bulduğunu bildiğimiz kapitalist sistem inşasıyla beraber çocuğa ve çocukluğa dair bir dönüşüm yaşanıyor

Yaşamın bütün ağırları çocuğun ve çocukluğun aleyhine kurgulanmış demek iddialı mı olur? İnsan hakları haftası nedeniyle benden bir yazı yazmam istendiğinde epeyce düşündüm. Panzerlerin öldürdüğü çocukların, yoksulluk ve yoksunluktan açlıkla mücadele eden milyonlarca çocuğun coğrafyasında nereye değinmeliydim? Çalıştırılan ve iş cinayetleriyle hayattan kopartılan çocukların ülkesinde yaşam hakkına, eğitim hakkına, oyun hakkına değinmek, sadece ulus-üstü sözleşmeler ve mevzuatlardan bahsetmek çocukların hayatına ne kadar dokunurdu? Eğitim sistemi ve bu sistemin mekanizması olan okullar politik ve inançsal görüşlerin empoze edildiği fabrikavari üretim tesislerine dönüşmüşken, sistemin çarklarını sürdüren bu mekanlara dair “yasal mevzuatı” konuşmak ne kadar gerçekçiydi?

Veya etnik kimliği, dili, dini, cinsiyeti veya ebeveynlerinin inanışları gibi nedenlerle ayrımcılığa maruz bırakılan çocukları ve yaşadıklarını yazmak çok önemli değil miydi? Dahası evine/sokağına düşen ya da düşecek olan bombadan kaçıp göç etmek, -gelmek- bir yerlere gitmek zorunda kalmış milyonları bulan mülteci çocuğa dönük olanı biteni mi yazmak gerekliydi? Savaşlarda ölen, kimsesiz bırakılan, kaçırılan ya da o yollarda ne olduğu bilinmeyen belki hiç bilinmeyecek çocukları yazmamak olur muydu? Çocuklar üzerindeki şiddet ve cinayetlere mi odaklanmak, ya da? Ya bugün Ortadoğu merkezde olmak üzere geldi-geliyor analizlerine konu olan ama tabii ki buraları hiç terk etmeyen

savaş ve çocukların barış hakkını mı tartışmak anlamlı olan? Öyle ki savaş en çok çocukları öldürmüyor muydu? Peki iklim aktivisti Greta Thunberg'in dediği gibi hadsiz bir 'cüretle' doğaya hoyratça saldıran, nüfusun küçük azınlığının kâr hırsı ile çocukları doğadan koparan, temiz suya, yeterli gıdaya erişimlerini engelleyen, yok eden sistemin dünü, bugünü, yarınını mı taşıyordum yazıma? Ne çok şey var mücadelesi yürütülen, yürütülmeye devam edecek olan. Hepsi başlı başına devasa sorunları barındıran büyük bir ağırlığın altındayız. Öyleyse bütün bunların temelinde yatanı mı yazmak daha iyi olurdu?

Evet, çocuğa ve çocukluğa tarihsel bir bakış açısıyla bakıp bugüne gelip yukarıda oldukça küçük bir özeti gibi olan soru ve sorunların ana kaynağına eğilmeyi tercih ediyorum. Tek tek bu sorunların her birinin konuşulmasının anlamlı olmasının yanında, bu yazıda, çocukların tepesinde ve hayatlarının ta içinde duran tüm bu haksızlıkların, zalimliklerin yapısal nedenlerine birlikte bakmayı tercih ediyorum.

Devlet ve aile çemberinde çocuk

Yapısal deyince elbette sistemselsel olarak ideoloji, ideoloji deyince de liberalizm ve onun ana kaynağı kapitalizme atıf yapmadan geçmek mümkün olmayacak. Bunların eşgüdömlü hakimiyet alanı kurduğu ulus devleti de kaçınılmazlığıyla es geçmek mümkün olmayacak. Bunlar yeterli olacak mı? Maalesef hayır. Milliyetçiliğin, ötekiyi ötelemek, dışlamak ve öteki ile kavga etmeyi esas alan yapısı, feodalitenin hiyerarşik toplumsal yapısının kadın ve çocuğun toplum içindeki rolüne ya da rolsüzlüğüne etkisi ya da patriyarkanın çok temel argümanları eşliğinde yürüyen bir çocuk ve çocukluk algısı varlığını sürdürmeye devam ediyor. Öyle ya, hiçbir şey birden ortaya çıkmaz. Her zaman birikmiş bir arka plan vardır. Tarihsel, coğrafi ve politik arka planını görmezden gelip ideolojik anlam incelemesi yapmadan bugünü konuşmak eksik bırakır, yanıltır. Çocuğun günümüzde devlet ve aile çemberinde olmasıyla, yasa ve söylemlerle kısmen birey olarak görülebiliyor olmasına karşın reelde tam karşılık bulamamasında, bugün bu denli hoyratça savaşlarda öldürölmesinde, ölmeyenlerin insan ticaretine maruz bırakılmasında, talan edilen doğa ile bugünsüz bırakılmasında, ideolojiler ve inançlar bataklığında kapitalist ekonominin sömürü gruplarından biri olmasında hep o arka planı görürüz çünkü.

Barış içinde yaşama hakkı

Fransız tarihçi Philippe Aries 1960 yılında yazdığı bir kitapta Ortaçağda olmayan çocukluk algısının modern anlamda bir çocukluk algısına dönüşmesinin altında eğitim ve okullaşma sürecinin olduğunu söyler. Çocukluğun sosyal tarihini inceleyen, sorgulayan pek çok düşünür de benzer bir yere vurgu yapar. Eski Mezopotamya, antik Yunan ve Roma uygarlıklarına bakıldığında çocuğun birey olarak görülmediğini, eğitim görebilenlerin sadece soylu ve varlıklı ailelere mensup oğlan çocukları olduğunu, eğitimden kasıtlı da katı dini ve askeri eğitimin olduğunu öğreniyoruz. Yoksul ailelere mensup çocuklar ise yoğun bir emek sömürüsüne maruz kalıyorlar. Örneğin Roma'da çocuk, kişi haklarına

sahip değildir. Babaya tabidir ve baba, çocuk üzerinde her türlü tasarruf hakkına (*patria potestas*-çocuğun maddi ve manevi varlığının oluşması da dahil) sahiptir. Antik dönemde egemen olan toplumsal oluşumda, çocuğun sosyal açıdan güçsüz, ekonomik açıdan toplumun değersiz üyesi olduğu algısı hakimdir. Çocuğun birey olarak da haklardan yoksun olduğu algısı kapitalizmin ortaya çıkışı ile kısmen değişiyor. Siyasal egemenliğin kırdan kente geçmesi ve emek göçü, Reform ve Rönesans hareketleri, aydınlanma felsefesinin ortaya çıkışı gibi tarihe yön veren gelişmeler ve Amsterdam-Londra hattında özellikle yaşam bulduğunu bildiğimiz kapitalist sistem inşasıyla beraber çocuğa ve çocukluğa dair bir dönüşüm yaşanıyor. Bununla birlikte kapitalist sanayileşmenin yarattığı ortamda işçi ve yoksul sınıfa mensup çocukların el ve parmaklarının küçüklüğü ve üretimde ince işçiliği yapmaya daha müsait olduklarının keşfi ile çocuğa, çocuk işçiliğine dair vahşi bir yönelimin olduğunu, çocuğun, kapitalist sömürünün doğrudan konusu olduğunu görüyoruz. Rousseau, Locke gibi düşünürlerin vurguladığı üzere bu yeni dönemle birlikte soylu ve varlıklı ailelere mensup çocuklar için kısmen gelişen çocukluk algısı önemli oranda belirli kesimden çocuklar için geçerliydi. Adil olmayan bu düzen bu halde seyrederken iki büyük paylaşım savaşının milyonlarca çocuğun ölümüyle sonlanması ve en ağır etkiyi alan gruplardan olması, sendikal mücadele ve insan hakları hareketinin de mücadelesiyle beraber çocukluk algısı ve hakları bakımından görece düzelme yaşandığını söyleyebiliyoruz. O dönem yürütülen tartışma ve mücadeleler sonrasında, bugün, çocuğun bir birey olarak hakları olduğu, tüm çocukların ayırım gözetmeksizin adil bir düzende ve barış içinde yaşamaya hakkı olduğu anlayışının ilanı uluslararası düzende önemli oranda kabul görüyor.

Elbette çok önemli düzeyde farkındalık ve iyileşmelerin yaşandığı günümüzde hiç de azımsanmayacak ölçüde bir ilerleme söz konusu. Ancak Atina'da babanın çocuğu üzerinde olan hakimiyetinin bugün devlet, aile, ulus, piyasa ve medya gibi baskın kurumların oluşturduğu sistemin hakimiyetine evirildiği gerçeği karşısında bu sistemde çocuğun özne olduğunu söyleyebilmek mümkün mü?

Peki iki büyük paylaşım savaşının yıkıcılığının akabinde oluşturulan düzende idealize edilen çocuk hakları ne durumda?

Avrupa ülkeleri başta olmak üzere dünyanın bir bölümünde çocuk hakları alanında önemli gelişmeler ve pratikler yaşanırken, geri kalanında savaşın ve çatışmaların, halkların başında balyoz gibi tutulduğunu biliyoruz. Üstüne savaşı daha çok konuştuğumuz, devletlerin savaş hazırlıkları yaptıkları, çocukların bombalarla öldürülmeye devam ettiği günlerdeyiz. Evrensel anlamda çocuklar için belirli oranda gelişim gösteren sözleşmeler ve yasal hak ve özgürlükler, hakiki ve özsel manada hiçbir zaman pratikte karşılığını bulamadı. Üstüne faşizmin, milliyetçiliğin, nefretin, kendinden olmayanın varlığına ve değerlerine tahammülsüzlüğün de var olmaya artarak devam ettiğine şahitlik ediyoruz. Ancak belki de geçmişten farklı olarak, post-truth dönemin içinde olmakla, hakikat arayışına ve hakikati öncü etmeye verilen değerlerin de azaldığına tanıklık ediyoruz.

Pozitivizmin getirilerinden biri olan bu durum gerçek olmayanın daha fazla ilgi görmesini, hakikatin ya görünür olmamasını ya da önemsizleşmesini sağlıyor. Soykırım terimini ilk olarak kullanan hukukçu Raphael Lemkin'in savaş suçlarını ve insanlığa karşı suçları kapsayan '*Çocuğun kalıcı psikolojik yaralanması ve normal gelişiminin durdurulması, soykırımın belki de en şok edici ve trajik sonucudur*' söylemi bugünkü tabloya bakış açımıza yol göstermelidir. Bugün kapitalist devlet sistemi yüzünden milyonlarca çocuk köklerinden ediliyorsa, Suriye, Ukrayna ve Filistin'de savaş ve çatışmalarda öldürülen milyonlarca çocuktan söz ediyorsak, iklim krizi ve iklim adaletsizliğinin sebeplerine baktığımızda karşımıza çıkan kapitalist modernite ise mücadelesini yürütmemiz gereken esası da biliyoruz demektir.

Kürdistan'da çocukluk ve haklar

Kürdistan coğrafyasına bakarsak belki tablo daha da netleşir. Bugün Kürt çocukların anadilinde eğitim gibi temel bir hakka bile erişimin önündeki temel neden bu değil midir? Yapılan kısıtlı araştırmalarda bile görüyoruz ki derin yoksulluk burada daha yoğun. Ya da Kürdistan'da yaşanan çocuk cinayetlerinin ölüm sebep ve oranlarına baktığımızda da bu neden önümüze düşüyor mu? Hatırlayalım Halepçe'yi, Roboski'yi, Ceylan Önkol'u, Yahya Menekşeyi, Cemile Çağırğa'yı, Diren Basan'ı, Nihat Kazanhan'ı, Uğur Kaymaz'ı, Furkan-Muzaffer Yıldırım kardeşleri, Narin Güran'ı ve daha nicelerini. BM Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin ruhunda, hakların birbiri ile bütünlük taşıdığı tespiti ile birlikte çocuğun, onurlu bir yaşam içinde çocukluğunu yaşaması amacı bulunur. Onurlu ve barış içinde yaşam ideali ile çocukların bugünü arasında ise derin bir uçurum var. O uçurumun kapanması için, çocukların onurlu bir yaşam sürmesi için gerekli olan politik bakış açısı ve gerçeklik ise henüz yok.

Bugün insanlığın eşit ve özgür yaşamından yana olan onurlu yaşam savunucuları tarafından hala sıkı sıkıya tutunulan eşitlik, özgürlük ve barış hakkı için mücadele yürütenlerin, çocukların onurlu bir yaşam sürmeleri idealinin peşini bırakmayanların sayısı az olmadığı gibi inanan ve mücadeleye katılanların sayısı da artıyor. Bunun yanında küresel sistem ise tam bir kriz halinde ve savaşlar çıkararak ve büyütürken karşıtlığını tüm gücüyle sürdürüyor. Bu kriz hali hep vardı ve görünen o ki uzun bir süre daha böyle olacak. Savaş ve çatışma odaklı bu sistemin ürettiği reelin çocuklara sunduğunun hiç de umutvar bir durumda olmadığını söylemek ise karamsarlık olmaz. Her şeye rağmen Haydar Ergülen'in yazdığı gibi '*Bir çocuğun ölümünün yalnızca bir çocuğun ölümü olmadığını*' bilerek ve unutmuyarak çocuklar için çocuklarla birlikte mücadele yürütmek de baki elbette. Modern kapitalist sistem – ulus devlet anlayışının çocuklar için yarattığı ölüm ve adaletsiz yaşam karşısında eşitsizliklerin olmadığı, çocukların toplumsal özne olduğu, cinsiyet özgürlükçü, ekolojist bir yaşam inşa etmek için mücadele de baki elbette.

Cezaevinde Kadın Olmak

Eren Keskin-8 Aralık 2024

Kadınlar hakları için kendilerine dayatılan tecrit sistemine karşı tavır göstermek için belki de dışarıda olan insanlara örnek teşkil edebilecek bir mücadele sergiliyorlar

Kapatılarak cezalandırma zaten başlı başına bir işkence biçimi. Hele ki insanların siyasi düşünceleri nedeniyle cezaevinde olması, gerçekten bu çağda akıl almaz bir durum. Ancak bugün cezaevleri, sadece siyasi fikirleri devleti yönetenlerden farklı olduğu için birçok insanla dolu ve bu insanların büyük bir bölümünü de kadınlar oluşturuyor.

Kadınlar, cezaevlerinde büyük sorunlar yaşıyorlar. Bu sorunların en başlıcası tek başına bir işkence biçimi olan tecrit-izolasyon. Türkiye Cumhuriyeti devleti 19 Aralık 2000 tarihinde coğrafyanın birçok yerindeki cezaevlerine bombalı ve silahlı saldırılarla operasyon düzenledi. Birçok mahpus bu operasyonlarda yaşamını yitirdi. Bu operasyonların amacı cezaevlerinde tecrit-izolasyon sistemine geçmekti ve bunu yaptılar. Bugün coğrafyanın her yerinde tecrit uygulamasını temel alan birçok cezaevi var. Biz insan hakları savunucuları olarak zaten tecritin bir işkence biçimi olduğunu her zaman dile getiriyoruz. Ama tecrit sistemi içinde oluşturulan cezaevlerinde, çok fazla hak ihlallerinin yaşandığını da bilmekteyiz.

Bir kere her şeyden önce kadınlar cezaevlerinde işkence ya da cinsel işkenceye maruz kalıyorlar. Örneğin, zorla çıplak arama yapılması bir işkence biçimidir. Çok sayıda cezaevinde daha cezaevine girerken çıplak aramaya maruz kalıyorsunuz. Çıplak aramaya direnen kadınlar, şiddete maruz kalıyorlar. Daha cezaevine girerken, cezaevinde yürütülen politikanın uyguladığı şiddetle karşı karşıya kalıyorsunuz. Cezaevindeki kadınların yaşadığı en büyük sorunlardan biri tedaviye ulaşmaktaki sorunlar. Çünkü çok sayıda hasta

mahpus kadın var cezaevlerinde. Doktora ulaşmak son derece zor. Bazı cezaevlerinde gün içinde tek bir doktor dahi bulunmuyor.

Ağır hastalıklarınız varsa ve sürekli hastaneye gitmeniz gerekiyorsa bu da ayrı bir sorun oluşturuyor. Görüştüğümüz hemen hemen tüm kadınlar, hastanede tedaviye gitmeleri gerektiğini ancak hastaneye gidiş gelişlerin ayrı bir işkence olduğunu, kelepçelerin son derece sıkı takıldığını ayrıca hastane ortamında son derece rencide edici tavırlarla karşılaştıklarını, birçok doktorun İstanbul Protokolü'ne aykırı bir biçimde kelepçeli muayene yapmak istediklerini söylüyorlar ve "biz hastalığımızla baş başa yaşamaya razıyız yeter ki bu işkenceyi çekmeyelim" diyorlar.

Gerçekten de birçok kadın mahpus hastaneye götürülüş ve getirilişlerindeki bu haksızlıklar nedeniyle tedavi olamıyor. Bu çok büyük bir sorun.

Çok fazla yaşlı insan var cezaevlerinde. Yaşlı kadınlar birçok akıl almaz gerekçelerle ve siyasi nedenlerle tutuklanıyorlar. Örneğin bunlardan biri Hatice Yıldız. Hatice Yıldız 75 yaşında. Sadece kızına ve kızının bir arkadaşına cezaevi idaresine para yatırdığı için şu anda Bakırköy Cezaevi'nde ve birçok hastalığı var. Onun gibi benzer çok sayıda kadın mahpus var.

Cezaevlerinde yaşanan önemli sorunlardan biri de sık sık arama adı altında koğuşlara, hücrelere girilmesi ve kadınlara taciz niteliğinde aramalar yapılması. Bu aramalara çok sayıda asker ve gardiyan da katılıyor. Arama adı altında kadınların özel eşyaları karıştırılıyor, ortaya dökülüyor, el konuluyor ve bu nedenle birçok kadın kendilerine taciz uygulandığını düşünüyor ve bunda da son derece haklılar.

Cezaevlerinde bir başka konu da 'süngerli oda' gerçeği. Kadınlar disiplin cezası adı altında en ufak bir itirazlarında birçok cezaya mahkum ediliyorlar. Bunlardan biri hücre cezası. Hücre cezasının da üstünde ağır bir nitelik taşıyan, süngerli odaya konulma. Süngerli oda, tecridin içinde bir tecrit oluşturuyor. İnsanı adeta ölüme sürükleyecek denli yalnızlaştırma politikası amaçlanıyor. Bugün hiç unutmayalım ki Garibe Gezer'in ölümünün neredeyse 3. yılındayız, Garibe Gezer'in katilinin süngerli oda olduğunu çok iyi biliyoruz. Garibe Gezer kendisine dayatılan tüm hak ihlallerine ses çıkaran, itiraz eden bir kadındı ve defalarca, her türlü sestem yalıtılmış, süngerle kaplı odaya kapatıldı. Buna itiraz ettiği için cinsel işkenceye maruz kaldı ve Garibe Gezer sonunda -süngerli odaya yönelik itirazlarının son noktasında- yaşama veda etti. Bir kez daha tekrarlıyorum ki Garibe Gezer'in katili süngerli odadır.

Cezaevindeki kadın mahpusların önemli sorunlarından biri de ortak alanlara çıkarılmadan yalnızlığa mahkum edilmeleridir. Zaten hücre sisteminde kadın mahpuslar yalnızlaştırılmakta. Ortak alanlara çıkarılıp en azından diğer kadınlarla sosyalleşme imkanları sağlanabilecekken bu yapılmıyor. Ayrıca kadınlar istedikleri gazeteleri, istedikleri kitapları okuyamıyorlar, istedikleri televizyon kanallarını izleyemiyorlar. Tamamen toplumdan soyutlanmaları isteniyor.

Bütün bu haksız uygulamalara karşı cezaevlerinde büyük bir direniş de var. Kadınlar hakları için kendilerine dayatılan tecrit sistemine karşı tavır göstermek için belki de dışarıda olan insanlara örnek teşkil edebilecek bir mücadele sergiliyorlar. Ben kadın mücadelesinin, kadın kurtuluş mücadelesinin, coğrafyamızda biatsız mücadelenin önderlerinden biri olduğunu düşünüyorum ve kadınlar cezaevlerinde dahi büyük haksızlıklara karşı ses çıkarmaya devam ediyorlar.

Küresel Sömürü ve Şiddet Çarkında Mülteci Kadın Olmak

Gülseren Yoleri-8 Aralık 2024

Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (UNHCR) ve alanda çalışan uluslararası örgütlerin açıklamalarına göre; halihazırda dünya genelinde savaş, şiddet, yoksulluk ve iklim krizleri gibi nedenlerle yerinden edilmiş kişilerin sayısı 120 milyona ulaştı

Mülteci kadınların göçe neden olan savaş, çatışmalar ve yoksulluk süreçlerinde kendi ülkelerinde, göç yollarında ve vardıkları ülkelerde süreklilik gösteren ayrımcılık, cinsel şiddet, istismar, insan kaçakçılığı ve sömürü gibi ciddi sorunlarla karşı karşıya oldukları ve kadınlar yanında LGBTİ+ lar ve çocukların da bu zorlukları göğüslemek zorunda kaldıkları biliniyor. Hatta, Türkiye gibi ülkelerde mülteci kadın ve kız çocuklarının kaçırılması, zorla evlendirilmeleri, ikinci eş olmaya zorlanmaları olağan karşılanıyor demek çok da yanlış olmaz. Bu şiddetin, Geçici Barınma Merkezleri ve Geri Gönderme Merkezleri gibi devletin kontrolü altındaki alanlarda, işyerlerinde ve okullarda da yaşanıyor olması, sorunun boyutu ve çözüm imkanlarına dair tabloyu da açık ediyor öte yandan.

Kayıtsız mültecilere ne oluyor, bilen yok

Şiddetin ve sömürünün her türü ile cezalandırılan mülteci kadınlar (ki burada esasen kayıtlı nüfusu konuştuğumuzu, zira kayıtlı olmayan milyonlarca mültecinin hiçbir hukuki ve sosyal koruma imkanına erişemediği ve koca dünyada her türlü saldırıya açık ve tamamen bir başlarına bırakıldıkları, bir çoğunun hayatta olup olmadığının dahi takip edilemediği bilinmelidir) aynı zamanda sağlık hizmetlerine erişimde, travma kaynaklı psikolojik sorunlara destek ihtiyacının karşılanmasında, hamilelik, doğum ve üreme sağlığı hizmetlerine erişimde, eğitim ve iş fırsatlarına erişimde de sorunlar yaşamakta, çoğu kadın angarya koşullarında düşük ücretli ve güvencesiz işlerde çalışmaya

zorlanmaktadır. Kadına yönelik şiddette cezasızlık politikası ve yazının ilerleyen bölümlerinde değineceğim İstanbul Sözleşmesi'nden çıkmış olmasının yol açtığı sorunlar ise meselenin giderek daha can yakıcı hale gelmesine neden oluyor.

Sorun devasa ve küresel

Sorunun devasa ve küresel boyutuna işaret edebilmek için bazı verileri paylaşmak istiyorum. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (UNHCR) ve alanda çalışan uluslararası örgütlerin açıklamalarına göre; halihazırda dünya genelinde savaş, şiddet, yoksulluk ve iklim krizleri gibi nedenlerle yerinden edilmiş kişilerin sayısı 120 milyona ulaştı. Bu sayının %40'ı çocuk ve yaklaşık yarısı kadın ve kız çocuklarından oluşuyor. Yani dünya üzerinde 60 milyon kadın ve kız çocuğu, mülteci durumunda. LGBTİ+ mültecilere ilişkin istatistiki veriler genellikle tutulmuyor ancak, cinsel yönelim ve kimlikleri nedeniyle hem kendi ülkelerinde hem göç yollarında hem de sığındıkları bölgelerde ağır ayrımcılık ve şiddet riskiyle karşı karşıya oldukları malum. Esasında hem kadınlar ve LGBTİ+ lar hem de çocuklar toplumsal cinsiyete dayalı şiddet riski altındalar. Nitekim yapılan araştırmalar ve sahada yapılan gözlemler, göç yollarında ve vardıkları ülkelerde kadınların yaklaşık %90'ının cinsel şiddet, sömürü, köleleştirilme ve insan kaçakçılığı riski ile yüz yüze geldiğini ve kriz bölgelerinde çocukların ayrıca eğitim, sağlık ve güvenlik gibi temel haklarından mahrum kaldıklarını söylüyor. Vardıkları ülkelerde ve en iyi olasılıkla kadın mültecilerin yalnızca %38'i kısıtlı da olsa eğitim hakkına erişebiliyor ve kadınların %60'ı düşük ücretli ve güvencesiz işlerde çalışmak zorunda kalıyorlar. Bu durum kadınların yerleştikleri ülkelerde de şiddet ve sömürü riski ile karşı karşıya kalmalarına neden oluyor.

Türkiye mültecilere dair ayrıntılı veri açıklamakta isteksiz davranıyor

Türkiye'nin son yıllarda daha da belirginleşen oranda, istatistik tutmakta ve açıklamakta isteksiz davrandığı biliniyor. Nitekim, Geçici Koruma Statüsü verilerek kaydedilen Suriyeli mültecilerden önce, özellikle onlarca Asya ve Afrika ülkesinden gelen mülteci sayılarına dair rakamlara, Emniyet Müdürlüğü'nün yayınladığı yakalanan ve geri gönderilen yabancı sayıları üzerinden tahminle ulaşılmaya çalışılırdı ki kayıtsız mülteciler bakımından halen aynı durum devam ediyor.

Bu kayıtlarla, yapılan açıklamalara göre, Türkiye, dünyada en fazla mülteci barındıran ülke konumunda halen. Resmi olmayan açıklamalar göre ise neredeyse kayıtlı mülteci sayısı kadar da kayıtsız mülteci yaşıyor Türkiye'de. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Başkanlığı'nın verilerine göre 3 Ekim 2024 itibarıyla 3 milyon 89 bin 904 kayıtlı Suriyeli var. **21 Ağustos'ta açıklanan verilere göre ise Suriyelilerin %73,8'i yani 2 milyon 298 bin 312'si kadın ve çocuklardan oluşuyor.** Ve Göç İdaresi Başkanlığı'nın yayınladığı yaş aralığı tablosuna göre bu sayının 756 bin 942'si kız çocuğu.

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı tarafından 2021 yılında yayınlanan bir rapora göre ise Türkiye'de çalışma izni verilen Suriyeli sayısı **91 bin 500** ve bu kişilerin sadece 5 bin 335'i kadın.

Türkiye'nin güvenli 3. Ülke olarak kabul edilmesi göçü engellemiyor.

2024 yılında yakalanan düzensiz göçmen sayısı 206.410. Göçmen kaçakçılığı 2012'den bu yana en yüksek seviyeye çıkmış durumda. Göçmen kaçakçılığının 2012'den bu yana tarihin en yüksek seviyesine yükselmesinde, Geçici Koruma Statüsü verilen Suriyeliler de dahil mültecilerin Türkiye'de insani yaşam koşullarına ve iltica hakkına erişememelerinin rolü var.

Mülteci kadınların şiddetten korunmadığı, adalete erişemedikleri, dil bariyerini aşamadıkları, kamu hizmeti veren kurumlar da dahi ayrımcılığa ve nefret saldırılarına maruz kaldıkları, katledildikleri, uluslararası koruma mekanizmalarına ulaşamadıkları ve benzeri can yakıcı onlarca sorun bilinmesine rağmen, bugün Türkiye güvenli üçüncü ülke kabul ediliyor ve Türkiye'deki mültecilerin Avrupa ülkeleri başta başka ülkelerde mülteci statüsü kazanmaları bu yolla engelleniyor. Güvenli üçüncü ülke kabul edilecek ülkelerin Cenevre Sözleşmesi'ne sınırlama getirmeden taraf olmaları, düzensiz göçmene mülteci statüsü talep etme imkanı sağlanması veya Sözleşmede öngörülen korumaya uygun koruma sağlanması gerektiği ve Türkiye'nin bu koşulları sağlamadığı bilinmesine rağmen, Türkiye ile AB arasında imzalanan 2016 tarihli Geri Kabul Anlaşmasının uygulanabilmesi için Türkiye 3. Güvenli Ülke olarak kabul edilmiş, iltica hakkı ve mültecilerin temel hakları yok sayılarak devletlerin çıkarına uygun hareket edilmiş, mülteciler tehlikeli yollarla Avrupa ülkelerine geçmeye, göçmen tacirlerine mecbur bırakılmış, insan tacirlerinin insafına terk edilmiştir.

Bu durum mültecilerin yerleşmelerine ve güvenli bir ortama erişmelerine imkan vermemekte, özellikle kadınlar, çocuklar ve LGBTİ+ lar için yaşamı işkenceye çevirmekte, sadece göçmen kaçakçılara değil, insan kaçakçılara da malzeme haline getirmektedir.

Köleliğin yeniden ortaya çıkmış şekli: İnsan Kaçakçılığı

Köleliğin yeniden ortaya çıkmış şekli, insanların temel hak ve özgürlüklerini ortadan kaldıran, insanlık onuruna ve bütünlüğüne karşı işlenmiş bir suç türü olan ve bugün dünyada, silah ve uyuşturucu kaçakçılığından sonra getirisi en yüksek 3. illegal faaliyet alanı haline geldiği belirtilen insan kaçakçılığının mağdurları, o ülkenin yoksul ve güvencesiz kesimleri yanında özellikle o ülkeye yabancı ve çaresiz durumda olanlar.

Yoksulluk, büyük boyuttaki siyasi ve toplumsal huzursuzluklar, toplumsal cinsiyet eşitsizliği gibi nedenler, insan ticaretine zemin hazırlayan en önemli faktörler arasında belirtilmekte.

Zorlama, kaçırma, cebir ve şiddet yoluyla, pasaportları ellerinden alınarak, borçlandırılarak ya da iş sözleşmeleriyle mağdur edilen kişilerin özgürlüklerinin kısıtlanması, kazançlarına el konulması, her türlü şiddete maruz kalma dahil korkunç bir süreçten, **kadınların ve kız çocuklarının fuhuşa zorlanması, çocuk işçiliği, evlerde hizmetçilik, zorla çalıştırma, çocukların dilendirilmesi veya suç işlettirilmesi,**

insanların organlarının izinsiz olarak alınmasından söz ediyoruz insan ticareti derken ve bu suçun en büyük mağduru kadınlar ve çocuklar. Türkiye’de 2 milyon çocuğun çalıştırıldığı bu sayının yaz aylarında tarımda çalışanlarla beraber ikiye katlandığı belirtilmekte. Yine iş cinayetlerinde yaşamını yitiren çocuk gerçeği ile yüz yüze bulunmaktayız.

Kayıp Çocuklar Nerede

Nitekim, FRONTEX ve birçok Avrupalı kurum ve sivil toplum örgütü tarafından yayımlanan raporlarda “Avrupa sınırlarına giriş yapan refakatsiz çocuklarla bağlantının bir süre sonra kesildiği ve bu çocukların uluslararası organize suç örgütlerinin eline düşmüş olabileceğinden bahsedilmektedir. Sık sık gündeme gelmesine, konuya yönelik çalışmalar ve raporlar hazırlanmasına rağmen çocukların neden ve nasıl kaybolduğuna dair sorular halen cevap bulmuş değildir.” denilmektedir.

İç hukuk ve İLO Sözleşmeleri angaryayı yasaklıyor ama önleyemiyor

1982 Anayasası 18’inci maddede “Hiç kimse zorla çalıştırılmaz. Angarya yasaktır.” demektedir. TCK’nın 80’inci maddesinde ise “Zorla çalıştırmak, hizmet ettirmek, fuhuş yaptırmak veya esarete tâbi kılmak ya da vücut organlarının verilmesini sağlamak maksadıyla tehdit, baskı, cebir veya şiddet uygulamak, nüfuzu kötüye kullanmak, kandırmak veya kişiler üzerindeki denetim olanaklarından veya çaresizliklerinden yararlanarak rızalarını elde etmek suretiyle kişileri ülkeye sokan, ülke dışına çıkararak, tedarik eden, kaçırarak, bir yerden başka bir yere götüren veya sevk eden ya da barındıran kimseye sekiz yıldan on iki yıla kadar hapis ve on bin güne kadar adlî para cezası verilir.” denmesine, taraf olunan ILO’nun 29 No’lu Zorla Çalıştırma Sözleşmesi, 105 No’lu Zorla Çalıştırmanın Kaldırılması Sözleşmesi ve 182 No’lu En Kötü Biçimlerdeki Çocuk İşçiliğinin Yasaklanması ve Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Acil Eylem Sözleşmesi’ne rağmen bu suç işlenmeye devam ediliyor ve önleyici tedbirler alınmıyor.

Kadın mülteciler kapatılma mekanlarında da şiddet ve ayrımcılıkla karşılaşılıyor

Kamplarda yaşananların ötesinde tamamen devlet kontrolü altındaki kapatılma mekanları olarak, hapishaneler ve geri göndertme merkezlerinde mülteci kadınlar, cinsiyete dayalı şiddet ve emek sömürsü de dahil her türlü hak ihlaline maruz kalabilmektedirler. Bu konuda İnsan Hakları Derneği de dahil bu alanda çalışan derneklere yapılan çarpıcı başvurular bu gerçeği açıklıkla ortaya koymakta, ancak kendilerine etkili bir koruma sağlanamaması nedeniyle bu sorunları kamuoyuna açıklamakta çekimser kalmaktadırlar.

Kadına yönelik şiddeti önlemeye ve mülteciliğe dair uluslararası sözleşmeler uygulamada etkisiz kalıyor

10 Aralık günü 76. yılını geride bırakan 1948 tarihli İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi, 1951 Mültecilerin Hukuki Statüsüne Dair Sözleşme ve 1967 Protokolü, Avrupa İnsan Hakları

Sözleşmesi (AIHS), Birleşmiş Milletler İşkenceye Karşı Sözleşme, İşkence ve Diğer Zalimane Muameleye Karşı Sözleşme (CAT), Çocuk Haklarına Dair Sözleşme, Kadınlara Yönelik Şiddetle Mücadeleye İlişkin Deklarasyon (1993); Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Sözleşmesi (CEDAW), İstanbul Sözleşmesi gibi uluslararası mevzuatta önemli belge ve sözleşmeler bulunuyor mülteciler için.

Ancak İstanbul Sözleşmesi ve kısmen CEDAW dışında temel belgelerin toplumsal cinsiyet eşitsizliği üzerinden kadın, LGBTİ+ ve çocuklara yönelik şiddet ve baskıyı tanımlamadığı ve yeterli koruma mekanizması içermediği görülüyor. Yine mültecilerin korunması ve onlara destek sağlanması amacıyla uluslararası koordinasyonu sağlamak ve gözlemci rolüyle devletlerin mülteci haklarına uyumunu takip etmek üzere oluşturulduğu, Cinsiyete Dayalı Şiddet ve Ayrımcılık Raporlarında kadın mültecilerin cinsel şiddet, zorla evlilik ve insan ticareti gibi tehditlerden korunması için çalışacağı belirtilen ancak 2018 yılında Türkiye'deki faaliyetlerini durduran Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (UNHCR) de amacına uygun çalışmıyor ve mültecileri yalnız bırakıyor.

İç hukukta durum: Mülteci kadınlar şiddet karşısında korumasız

Türkiye'de Mülteci Kadınlara Yönelik düzenlemeler çeşitli kanunların içinde yer alıyor. 2013 tarihli Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK), Geçici Koruma Yönetmeliği ve 6284 Sayılı Aile İçi Şiddet ve Kadına Yönelik Şiddetin Önlenmesi Kanunu bu konuda düzenlemeler içeriyor.

İstanbul Sözleşmesinden çekilme kararından sonra, mülteci kadınlar da dahil tüm kadınların şiddetten korunması için tedbirler içeren 6284 sayılı kanunun da iptal edilmesi yönünde yürütülen çalışmalar var. Bu nedenle kanun yürürlükte olmasına rağmen uygulanmasında sorunlar baş göstermiş bulunuyor, bu davalarla ilgilenen avukatlar ve mağdurlar, güvenlik güçleri ve mahkemelerin kanunu uygulamakta her geçen gün daha da isteksiz davrandığı belirtiliyorlar.

İstanbul Sözleşmesi'nden çekilme kararının sonuçları

Türkiye'nin, İstanbul Sözleşmesi olarak bilinen Kadına Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye Dair Avrupa Konseyi Sözleşmesi'nden 2021 yılında çekilmesi, ayrımsız bütün kadınlar, LGBTİ+lar ve çocuklar için olduğu gibi mülteci kadınların cinsiyet temelli şiddet ve ayrımcılığa karşı korunmasında önemli bir boşluk yaratmış, bu boşluk halen doldurulamamıştır.

İstanbul Sözleşmesi, toplumsal cinsiyet eşitsizliği üzerinden tanımladığı cinsiyet temelli şiddeti insan hakları ihlali ve ayrımcılığın bir türü olarak tanımlayan ilk uluslararası sözleşme olması bakımından ayrıca özel bir öneme sahip ve mülteci ve sığınmacı kadınlar da dahil, statüsüne bakılmaksızın, ayrımsız tüm kadınlar için eşit koruma hakkı içeriyor.

İstanbul Sözleşmesi, mülteci kadınlar özelinde; aile içi şiddet, cinsel şiddet, kadın sünneti, zorla evlilik, insan ticareti gibi tehditlerden korunması, mülteci kamplarında veya geçici barınma alanlarında güvenlik önlemlerinin artırılması, kadınların cinsiyete dayalı zulümden dolayı sığınma talebinde bulunma ve mültecilik statüsü alma hakkı, kadın sığınma evlerinin mülteci kadınlar için de erişilebilir olması, mülteci kadınların psikososyal destek, hukuki danışmanlık ve sağlık hizmetlerine erişimini ayrıntılı olarak düzenliyor.

Türkiye'nin 2021 yılında İstanbul Sözleşmesi'nden çekilmesi ile **özellikle LGBTİ+'lar ve mülteci kadınlar, güvende olma duygusunu kaybetti ve kendilerini şiddet karşısında korumasız hissettiler.** Özellikle kadın ve LGBTİ örgütlerinin danışma hatlarını arayarak yoğun bir şekilde bu endişelerini dile getirdiklerini biliyoruz. İkinci aşamada, bu endişeler karşılık bulmaya başladı ve şiddete karşı korumasız kaldıklarına tanıklık ettik. Ardından sığınma evlerine erişim zorlukları, cinsiyet temelli koruma ve sığınma taleplerinde hukuki destek eksikliği ve kadın mültecilerin güvenliğinin sağlanmasında uluslararası iş birliği mekanizmalarının zayıflamasıyla bu süreç devam etmekte. Ve **bu durum özellikle şiddet mağduru mülteci kadın ve yerli veya mülteci ayrımı olmaksızın LGBTİ+ nüfusun hızla Avrupa ülkelerine göç kararı almasına neden olmuş görünüyor.**

Sonuç olarak

Yazının başında meselenin küresel boyutuna vurgu yaparken çözümün de küresel politikalardan geçtiğine işaret etmiş oldum. Göç ve göçe neden olan olaylar ve durumlara dair küresel politikalar süreci belirliyor. Bütün itirazlara rağmen savaş, yoksulluk, ekolojik yıkımın derinleşmesi, kapalı sınır politikaları ve mülteci kotaları, geri gönderme ve işkence yasağı ihlallerinin meşrulaştırılması çabaları, geri itme uygulamasındaki artış, sınır güvenliğinin şirketlere devredilmesi ve mültecilerin kaderinin yapay zeka yasaları ile oluşturulacak mekanizmalara terk edilmesi; diğer temel meselelerde olduğu gibi, mülteci meselesinde de insan hakları değerlerinin ve insani boyutun tamamen göz ardı edilmesi yönünde sürecin ilerlediğini gösteriyor.

Toplumsal cinsiyet eşitsizliğine darbe niteliğinde sayılabilecek İstanbul Sözleşmesi'nden Türkiye'nin çekilme kararına dair uluslararası tepkilerin zayıflığı, 1951 Cenevre sözleşmesinde Türkiye'nin coğrafi çekincesini halen kaldırmamış olmasına rağmen mültecileri Avrupa sınırlarından uzak tutmak adına Türkiye'ye verilen tavizler, Türkiye'de rejimin insan haklarından giderek uzaklaşması, çok daha çeşitlendirilecek can yakıcı sorunların yakın vadede çözülmeyeceğine işaret ediyor.

Bu olumsuz tablo karşısında, toplumsal cinsiyet eşitsizliği üzerinden örgütlenen dünya sistemine itirazların daha da yüksek seslendirilmesi, insan hakları ve kadın mücadelesinin mültecileri, mülteci kadınlar ve LGBTİ+ları da kapsayacak biçimde ve küresel boyutta genişletilmesi acil bir ihtiyaç olarak kendisini dayatıyor bugün.

İnsan Hakları İnsan Haklarıdır

Marissa Kardon-8 Aralık 2024

Mevcut küresel siyasi iklim ve onu tanımlayan kamu protestoları bize bir şey öğretecekse, o da yasal reform için ivme yaratmada kitlelerin gücüdür

Marissa Kardon Weber, New York şehrinde bir savcıdır ve Seychelles, Uzlaşma ve Ulusal Birlik Komisyonu'nda uluslararası insan hakları hukuku kapsamında af hakkıyla ilgili konularda Hukuk Danışmanı olarak görev yapmaktadır. Burada ifade edilen görüşler tamamen kendisine aittir.

Giriş

“Bu, zalim erkeklerin ve mağdur kadınların olduğu bir dünya değil hem erkeklerin hem de kadınların uyduğu baskıcı toplumsal geleneklerin daha karmaşık bir alanı... yasalar yardımcı olabilir, ancak en büyük zorluk bu düşünce biçimlerini değiştirmektir.” (Nicholas Kristof ve Sheryl WuDunn, Half the Sky: Turning Oppression into Opportunity for Women Worldwide)

Bu ilke yalnızca cinsiyete dayalı ayrımcı toplumsal gelenekler için geçerli değildir, aynı zamanda daha genel olarak vatandaşlara karşı devlet baskısı uygulamalarına da uzanır. Devletin baskı biçimlerini belirleyebilir, izleyebilir ve teşhis edebiliriz ancak vatandaşlar daha az belirgin, “yerleşik düşünce biçimleri” ile baskıya örtük biçimde katkıda bulunurlar. Gerçek anlayışı, birliği ve ilerlemeyi lekeleyen içselleştirilmiş baskı üzerinde gelişen bu “daha karmaşık alan”, vatandaşlar bunu talep ettiklerine inansalar bile, devletlerin uluslararası hukuk uyarınca insan hakları ihlalleri için hesap verebilirlikten kaçınmasını sağlar.

Mevcut küresel siyasi iklim ve onu tanımlayan kamu protestoları bize bir şey öğretecekse, o da yasal reform için ivme yaratmada kitlelerin gücüdür. Sosyal adalet, insan hakları

reformu ve stratejik iletişimin kesişimindeki uzmanlara göre, etkili sosyal adalet reformu savunucularının, politika liderlerine insan hakları ve taktiksel politika çözümlerinin rekabet eden yaklaşımlar değil, tamamlayıcı yaklaşımlar olduğunu açıklaması gerekir. Devletin insan haklarına yönelik baskısına karşı çıkarken bunu başarmak için, vatandaşların bunları tartışırken kullandıkları dili değerlendirmesi ve uyarlaması hayati önem taşır. Bu, yalnızca “savunucuların” değil, tüm vatandaşların stratejik eğitimini, katılımını ve iletişimini gerektirir.

Bu makalede, uluslararası hukuk söyleminin, özellikle kriz zamanlarında, ilgili devletin uluslararası yasal yükümlülükleri bağlamında yerel reform çağrılarını çerçeveleştirerek insan haklarını ilerletmek için kullanılabileceğini ve kullanılması gerektiğini savunacağım. Vatandaşları devlet baskısına karşı koymaya ve buna kendi katkılarını en aza indirmeye seferber etmek için dört yönlü bir çerçeve öneriyorum. Bu çerçeve şunları içermektedir: (1) yerel düzeydeki baskının insan hakları ihlalleri oluşturabileceği yerleri belirlemek; (2) ilgili ve uygulanabilir uluslararası insan hakları standartları konusunda kendini eğitmek; (3) yasal ve politik reformu açık ve tekdüze bir şekilde tartışmak için paylaşılan çerçeveler geliştirmek; ve (4) yeniden düzenlenen tartışmaların bir sonucu olarak, uluslararası yasal standartlar uyarınca tanınabilir, bunlara uygun ve bunlara karşı hesap verebilir yasa ve politikayı uygulamak.

I. Eyalet İçi Çözümlerle Yerel ve Uluslararası Hukuk Emirleri Arasındaki Gerilimin Azaltılması

Uluslararası ve yerel hukuk düzenleri arasındaki ilişki şu anda “Vestfalya” veya bir devletin “yalnız bırakılma, dışlama, herhangi bir dış müdahale veya müdahaleden özgür olma” hakkı ile karakterize edilmektedir. Egemenlik hakkı, egemen devletlerin özerk kurumları aracılığıyla uluslararası hukuk düzenindeki diğer devletler ve varlıklarla etkileşim kurma hakkı ile dengelenmektedir. Bu etkileşim, devletleri girdikleri uluslararası anlaşmalar, uluslararası örf ve âdet ilkesi ile jus cogens kuralları ile bağlar. Ancak, bir devletin bir anlaşmaya açıkça veya devlet eylemiyle örtük olarak veya salt varlığıyla emredici normlara rıza göstermesi, iç hukuk ve politikayı nasıl formüle ettiği yoluyla kasıtlı veya kasıtsız olarak cezadan kaçabilir. Bu nedenle, Vestfalya paradigması birçok devletlerarası zorluk ortaya çıkarırken, burada devlet içi zorluklar ortaya çıkar- devletler aynı anda hem iç hukuk düzenlerinin gerekliliklerini hem de uluslararası hukuk kapsamındaki yükümlülüklerini yerine getirmek için uğraşmak zorunda kalırlar.

Yerel ve uluslararası yasal yükümlülükler arasındaki bu gerginliği ele alırken, akademisyenler, devletlerin izin verdiği takdirde uluslararası hukuk camiasının yerel politikalarla doğrudan etkileşime girmesinin en az üç yolu olduğunu öne sürüyorlar: (1) yerel kurumları güçlendirmek; (2) bu kurumların harekete geçemediği yerlerde onları desteklemek ve (3) bu kurumları harekete geçmeye zorlamak.

Uluslararası kurumlar giderek daha fazla bu yollarla iç politikalarla etkileşime girerken, egemenlik ilkesinden kaynaklanan engeller ve sonuçlar inkâr edilemez örneğin diplomatik

izolasyon, ekonomik yaptırımlar ve askeri güç bu engellere örnek verilebilir. Bu, vatandaşların kendi iç kurumlarıyla doğrudan etkileşime girme kapasitesini yükseltmenin, insan haklarına uyum arayışında işlev görmenin hayati önem taşımasının bir nedenidir. Vatandaşlar bunu en etkili şekilde, doğrudan etkileşimin birinci ve üçüncü biçimleriyle başarabilirler- iç kurumları güçlendirmek ve onları harekete geçmeye zorlamak.

Bu “doğrudan katılım” biçimleri, uluslararası kurumlar tarafından, antlaşmaların kendiliğinden uygulanan anlaşma olarak tanımlanmaması durumunda başarısızlığa uğrayabilecek yerel mevzuatı yürürlüğe koyma gerekliliklerini içeren antlaşmaları ve izleme komiteleri olan Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi kararlarını yerleştirmek yoluyla sıklıkla kullanılır. Vatandaşların doğrudan katılımı şüphesiz farklı görünecek ve daha yaratıcı çabalar gerektirecektir- bunlardan biri söylem yoluyla. Söylem, “belirli bir politika sorunu hakkında anlamların ve yorumların inşasıdır”. Genellikle birlikte uygulanan çeşitli söylem biçimleri, yansıtıcı veya kendi veya kolektif diyalogu daha iyi anlamak veya haklı çıkarmak için eleştirme ve stratejik, amaçlanan dönüşümü veya gelişmeyi üretmek için çapraz bir araç olarak kullanılır. Sosyal politika ve siyaset bilimi akademisyenleri, bir politika sürecinin daha erken aşamalarında paylaşılan çerçeveleri veya bu tür amaçlanan ilerlemeyi tartışmanın kolektif yollarını benimsemenin uygulama aşamasında dönüştürücü değişim olasılıklarını belirlediğini ve dolayısıyla ortaya çıkan yasa ve politikayı bulduğunu bulmuşlardır.

Bu akademisyenler, çok sayıda kurumsal forum ve hükümet düzeyinde cinsiyet eşitliği bağlamında stratejik söylemin başarılı kullanımını tartışmaktadır. Avrupa Birliği'nin iş-yaşam dengesiyle ilgili düzenlemelerinde istihdama ilişkin paylaşılan çerçevenin eyaletler arası bir örneğini aktarmaktadırlar. Bu paylaşılan çerçeve, İspanya'nın iç politikalarını “geleneksel cinsiyet rolleri çerçevelerinden uzaklaştırarak” etkilemiştir. Ayrıca, Polonya'daki siyasi aktörlerin “çocuk bakımı politikalarında farklı hedefleri ilerletmek” için “aile refahı” konusunda paylaşılan bir çerçeve benimsemelerine dair eyalet içi bir örnek sunmaktadırlar.

Bu stratejik söylem kullanımını, yerel düzeyde yasal reformun iç bağlamına çevirerek, vatandaşlar, hükümetinin hukuk ve politikasının uluslararası insan hakları standartlarını takip ederek işlemesini ve bu standartlar altında hesap verebilir olmasını daha iyi sağlayabilir. Uluslararası yasal söylemin bu stratejik kullanımı, yerel ve uluslararası yasal düzenler arasında daha fazla tutarlılık sağlamanın bir yoludur.

II. Yurtiçi Kurumları Güçlendirmek ve Uluslararası Hukuki Yükümlülüklerle Uygun Hareket Etmeye Zorlamak İçin “Stratejik Söylem” Modelinin Kullanılması

Stratejik söylem modeli, yerel kurumları güçlendirmek ve onları uluslararası yasal yükümlülüklerle uymaya zorlamak için harekete geçirilebilir. Bu modeli uygulamanın bir yolu, vatandaşlar aracılığıyla, devletin davranışlarını uluslararası insan hakları standartlarıyla uyumlu hale getirmek için anlama ve tartışma biçimini değiştirmektir.

Uluslararası insan hakları söyleminden etkilenen paylaşılan çerçeveler geliştirirken, vatandaşlar “uygulama aşamasında dönüştürücü değişim için olasılıkları belirleyebilir.” Aşağıda, vatandaşların devlet baskısına nasıl karşı koyabileceğini ve buna kendi katkılarını nasıl en aza indirebileceğini gösteren dört yönlü bir çerçeveyi tartışıyorum: (1) yerel düzeydeki baskının insan hakları ihlalleri oluşturabileceği yerleri belirleyerek, (2) uluslararası insan hakları standartları hakkında kendini eğiterek, (3) yasal ve politika reformlarını tartışmak için paylaşılan çerçeveler geliştirerek ve (4) uluslararası yasal standartlar altında, bu standartlara uygun ve bu standartlardan sorumlu olan yasa ve politikaları uygulayarak.

A. Adım 1: Tanımlama

Devletler, uluslararası insan hakları yükümlülüklerine uyma konusunda birçok iç zorlukla karşı karşıyadır. Bu zorluklar hem hükümet politikasında olduğu gibi açıkça hem de hükümet ve vatandaşlarının bunu tartışırken kullandıkları söylemde örtük olarak tanımlanabilir. Uymamak, devlet baskısı durumlarında veya iç politikanın uluslararası insan hakları hukukunun ihlali anlamına geldiği durumlarda tanımlanabilir. Aşağıda, ABD’de devlet baskısı anlamına geldiği iddia edilen bilindik ve oldukça tartışmalı hükümet politikaları yer almaktadır. Uluslararası insan hakları ihlallerinin ve muhtemelen hükümet ve/veya vatandaşlar tarafından farklı diller altında sürdürülen ilgili hükümet politikalarının kapsamlı olmayan bir örneğidir.

B. Adım 2: Eğitim

Uluslararası insan hakları standartları ile iç politikaya aykırılık arasındaki paralellikleri belirledikten ve bunları tartışmadan önce, vatandaşların uluslararası ve iç hukuk düzenleri arasındaki sürekli gerginlik konusunda kendilerini eğitmeleri önemlidir, özellikle: (1) devleti belirli bir hükümet yasası veya politikası konusunda bağlayan uluslararası yükümlülük (2) bu yükümlülüğü iç yasa veya politika veya baskıcı eylemle paralel veya onları yansıtan şey (3) ilgili uluslararası yükümlülük tartışılırken genellikle kullanılan dil.

Bu adımın, vatandaşların yerel hukuk ve politikayı nasıl tartıştığını yeniden çerçevelemeden önce gelmesi önemlidir. Bu emir, vatandaşları uluslararası yasal yükümlülüklerin genellemelerini yayabilecek ortak çerçeveler oluşturmaktan korur. Uluslararası insan hakları topluluğu içindeki karmaşıklıklardan etkilenen ortak çerçevelere izin verir. Örneğin, insan hakları hukuku farklı yorumlar, ideolojiler ve öğretilerle doludur. Sonuç olarak, uluslararası insan hakları hukukunda kullanılan dil, bağlam ve tartışma olmadan izole bir şekilde ele alındığında sorunlu olabilir. Bir örnek “sağlık hakkı”dır. Devletlerin sağlık hizmetlerine erişim konusundaki farklı siyasi duruşları göz önüne alındığında, “sağlık hakkı”nın neyi kapsadığı konusunda farklı ideolojiler vardır. En azından mevcut tartışmanın anlaşılması olmadan bu tür terimlerin kullanılması yarardan çok zarar verebilir.

Uluslararası insan hakları hukuku konusunda kendilerini eğiten sayısız kişi ve kuruluş vardır. Bunlara uluslararası avukatlar, sivil toplum örgütleri, şirketler ve diğer sivil haklar ve hükümet karşıtı baskı savunucuları dahildir. Ancak, vatandaşlar hem uluslararası insan hakları sistemi hem de baskıcı toplumsal gelenekleri bilmeden besleyebilecek örtük önyargıları konusunda ne kadar eğitilmiş olursa, sonraki diyalog ve ilerleme o kadar kapsayıcı ve verimli olacaktır. Tüm seslerin katılımı çok önemli olsa da başlamak için iyi bir yer, erişimleri kıyaslanamaz olduğundan medyayı, hükümetin her düzeyindeki personeli ve yalnızca uluslararası uygulamada olanlar değil, tüm avukatları temel uluslararası insan hakları standartları konusunda eğitmek olabilir.

Vatandaşların sahip oldukları haklar konusunda eğitimine öncelik vermek, “uygulama aşamasında dönüştürücü değişim olasılıklarını” belirlemeye yönelik gerekli bir adımdır, nihayetinde bunları uluslararası hukuk alanında anlaşılır bir şekilde iletmiş olmak için. İnsan hakları alanındaki farklı ideolojik ve eğitici yaklaşımlar göz önüne alındığında, vatandaşları eğitmek kolay bir iş değildir. Yine de olmazsa olmazdır.